

הרב אריה כץ

הגשת תלונה במשטרה על הטרדות¹

שאלה

מרכזי הסיוע לנפגעי תקיפה מינית מעודדים לאחר תקיפה הגשת תלונה במשטרה כנגד התוקף, על מנת שימוצה עמו הדין, כדי שלא יפגע באנשים נוספים. והנה קמו כמה אנשים וטענו שהיות שיש לבתי המשפט במדינת ישראל דין ערכאות של נכרים, הרי שמי שמגיש תלונה במטרה על תקיפה כזו הוא בגדר 'מוסר', על כל החומרה שבדבר. כיצד ניתן לענות לאנשים אלו ולהעמידם על טעותם?

א. הקדמה - איסור מוסר

ראשית כול, יש להקדים את חומרת איסור 'מוסר', כדי להבין את חששם של האוסרים להתלונן. ה'שלחן ערוך' (חו"מ סי' שפח סעי' ט) מביא במילים חריפות את חומרת האיסור: אסור למסור לישראל ביד עובדי כוכבים אנשים, בין בגופו בין בממונו; ואפילו היה רשע ובעל עבירות; ואפילו היה מיצר לו ומצער... וכל המוסר ישראל ביד עובד כוכבים, בין בגופו בין בממונו, אין לו חלק לעולם הבא. בהמשך (סעיף י) משווה ה'שלחן ערוך' את דין 'מוסר' לדין 'רודף': מותר להרוג המוסר אפילו בזמן הזה. ומותר להורגו קודם שימסור, אלא כשאמר: הריני מוסר פלוני בגופו או בממונו, אפילו ממון קל, התיר עצמו למיתה, ומתירין בו ואומרים לו: אל תמסור, אם העיז פניו ואמר: לא כי אלא אמסרנו, מצוה להורגו, וכל הקודם להרגו, זכה. דומה שמשום חומרה זו, קיימת הטענה השוללת מכול וכול הגשת תלונות במשטרה. אף על פי כן, כשנעיין בדברים, נראה שיש חמש סיבות לומר שמותר, ולעתים אף ישנה חובה, להתלונן במשטרה כנגד מקרים מעין אלו.

ב. איסור 'מוסר' בזמן הזה

יש לציין שכאשר מדובר במקום שבו ישנה מערכת חוקים מסודרת, אשר איננה מפלה בין יהודים לגויים, וכאשר הגשת תלונה איננה יכולה להביא למצב של סיכון חיי האדם

1. מטרת המאמר אינה לחוות דעה בעד או נגד האפשרות המעשית של הגשת תלונה במשטרה כנגד הטרדות, אלא לבסס את הצידיק ההלכתי לכך, במקרה שמתברר לאחר התייעצות עם אנשי מקצוע יראי שמיים שזו אכן הדרך הנכונה. בכנס מכון פוע"ה שנערך בטבת תשע"ז, נידון גם מנקודת מבט מקצועית מתי נכון וכדאי להתלונן במשטרה על תקיפה או הטרדה מינית. בחלק מהמקורות לטובת תשובה זו נעזרתי במאמרו של ר' אברהם בורשטיין, 'דיווח לשלטונות', במאמרו שם הוא דן גם כן מצד איסור לשון הרע, שלא נידון בתשובה זו.

שנגדו הוגשה התלונה, ישנה מחלוקת אם קיים איסור מסירה. 'ערוך השלחן' (חו"מ סי' שפח לפני סעי' ח) כתב הערה שמבהירה שדין מוסר נאמר רק במשטרים שאינם מתוקנים: הערה: ידוע לכל קוראי הדורות שבזמן הקדמון במדינות הרחוקות לא היה לאיש ביטחון בגופו וממונו מפני השודדים והאנסים, אף שנשאו עליהם שם משרה כידוע גם היום מאיזה מדינות מאפריקא השוד והחמס שפחות הממשלה עושים, ועל טוב יזכרו מלכי איירופא, וביחוד אדונינו הקיר"ה [הקיסר ירום הודו] מרוסיא ואבותיו הקיסרים ומלכי בריטניא, שפרשו כנפי ממשלתם בארצות הרחוקות, למען יהי לכל איש ואיש בטחון על גופו וממונו, באופן שהעשירים לא יצטרכו להסתיר עצמם שלא ישללו ממונם ויהרגו אותם, ועל זה סובב הולך כל דיני מסור ומלשין שבש"ס ופוסקים כאשר נבארם בס"ד, כי המוסר ומלשין את חברו לפני שודדים כאלה, הלא רודפו בגופו וממונו ולכן ניתן להצילו בנפשו. נחלקו הפוסקים אם דברים אלו נכתבו באופן אמת, או שמא רק מחמת אימת הצנזורה. בשו"ת 'ציץ אליעזר' (חי"ט סי' נב) כתב להוכיח שדברים אלו נכתבו בכוונת מכוון ולא רק מפני הצנזורה, שכן הוסיף גם את השלטון האנגלי בדבריו: גם בערכאות של עכו"ם נראה שיש חילוק בזה בין מדינות פראיות לבין מדינות נאורות, וכדמצינו שמחלק בכזאת הערוך השלחן בחו"מ שם בסעי' ז', המעיר שם וכותב, שכל המדובר בדיני מסור בש"ס ופוסקים הוא בכגון מדינות הרחוקות שלא היה לאיש בטחון בגופו ובממונו מפני השודדים והאנסים הגם שנשאו עליהם שם משרה, כידוע גם היום באיזה מדינות מאפריקה וכו', מה שאין כן במלכי איירופא, עיין שם, ומוכח מהערוך השולחן שם שלא כוון בדבריו רק משום מלכות, כי מפרט והולך שם לדוגמא גם שמות של מדינות שהיו מרוחקים מרחק רב מאד ממקום מגוריו ומהמלכות שהיה חי בקרבה כדיעוין שם. לעומת זאת כתב הרב שאול ישראלי² (שהצליח להינצל מאימת המשטר ברוסיה) שברור לכול שהדברים נכתבו אך ורק מחמת אימת הצנזורה ואין לסמוך עליהם, ומה שהוסיף 'ערוך השלחן' לשלטון הרוסי גם את השלטון האנגלי, נעשה על מנת שלא יהיה ברור למצנזר שמדובר בהערה שנועדה רק לצנזורה. בכל אופן, לפי הבנת ה'ציץ אליעזר' בדברי 'ערוך השלחן', עולה שכיום לא קיים כלל איסור מוסר במדינה דמוקרטית, ואפילו בשלטון של נכרים.

ג. אדם המסכן את הציבור

אמנם בנידון דידן נראה שניתן יהיה למסור אדם המסכן את הציבור לכל הדעות גם למשטר שאינו נוהג בהגינות. זאת משום שהניסיון מוכיח שאדם המטריד מינית עושה זאת לרוב באופן קבוע, ולא בצורה חד-פעמית וכלפי אדם אחד, ואם כן קיימת סכנה ממשית שימשיך לתקוף ולהטריד. במקרה כזה חלים עליו דברי ה'שלחן ערוך'³ שמי

2. חוות בנימין, ח"א סי' כג.

3. שו"ע, חו"מ סי' שפח סעי' יב.

שמצער את הציבור מותר למסרו לגוי. כך גם כתב בשו"ת 'ציץ אליעזר'⁴ במקרה של תקיפה מינית, גם כזו שאין בה איסורי כרת. לעתים רבות, במקרים של אנשים המטרידים מינית, הדרך המעשית היחידה לעצור אותם הינה באמצעות הגשת תלונה במשטרה, שכן לא תמיד יש דרכים יעילות לנקוט בסנקציות אחרות כלפיהם.

ד. סמכות המלך בישראל להעמיד מערכת פלילית

הדיון בסעיפים הקודמים נכון בכל מקום, כולל תחת שלטונות של גויים, אולם נידון שאלתנו הינו בשלטון ישראל. אם נאמר כדברי 'ערוך השלחן', שאיסור מוסר עניינו החשש שהדבר יביא לסיכון חייו של הנמסר (גם כשמדובר במסירה ממונית גרידא), הרי שברור שבמדינת ישראל לא קיים חשש כזה. אולם אם נאמר שאין זה משנה, ועניין איסור מסירה הוא מחמת שהאדם נענש באופן שאינו מגיע לו, הרי שגם חוקי מדינת ישראל אינם זהים עם חוקי התורה. זאת ועוד, לדעת רוב הפוסקים גם לבתי משפט של מדינת ישראל שאינם דנים על פי ההלכה, יש דין של ערכאות של גויים,⁵ ואם כן לפי זה, לכאורה מי שיגיש תלונה למשטרה, שתגיע בסופו של דבר לידון בפני בית המשפט, יגרום למסירת האדם כלפיו הוגשה התלונה בפני ערכאות של גויים. כך כותב הרב יעקב אריאל (שו"ת באהלה של תורה ח"ד סי' טו):

מיהו גם בארץ, מי התיר לערכאות לחוקק חוקים שלא על פי דין תורה? וממילא יחול איסור מסירה על כך.

אך נראה שיש לחלק בין המשפט האזרחי, שכלפיו דנו הפוסקים, לבין המשפט הפלילי, שאף שאיננו לפי דין תורה, יש לו תוקף על פי תורת ישראל. הר"ן בדרשותיו (סי' יא) כותב שהצורך למנות שופטים בעם ישראל הינו לשם משפט צדק אלוקי. אולם משפט זה, שהינו הצדק האמתי, אינו מספיק לשם התיקון המדיני של העולם, ולצורך כך נקבע מינוי המלך, וכפי שיש בכל אומה מתוקנת. מסביר הר"ן את כוונתו, בהזדקקות לדיני הראיות בעם ישראל:

ונבאר עוד כשנניח צד אחד מהצדדים, הרי שנינו בפרק היו בודקין (סנהדרין מ ע"ב): תנו רבנן: מכירים אתם אותו כו', התריתם בו, קיבל התראה, התיר עצמו למיתה, המית בתוך כדי דיבור וכו'. ואין ספק כי כל זה ראוי מצד משפט צדק, כי למה יומת איש, אם לא שידע שהכניס עצמו בדבר שיש בו חיוב מיתה ועבר עליו, ולזה יצטרך שיקבל עליו התראה, וכל יתר הדברים השנויים באותה ברייתא, וזהו משפט צדק אמיתי בעצמו הנמסר לדיינים. אבל אם לא יענש העובר כי אם על זה הדרך, ייפסד הסידור המדיני לגמרי, שיתרבו שופכי דמים ולא יגורו מן העונש,

4. ציץ אליעזר, חי"ט סימן נב.

5. חזון אי"ש, סנהדרין סי' טו ס"ק ד; הרב הרצוג, התורה והמדינה ז, עמ' ט-י; הרב פראנק, מובא בשו"ת ציץ אליעזר חי"ב סימן פב, והסכים עמו; שו"ת יחווה דעת, ח"ד סי' סה, ועוד רבים. גם הרב ישראל, שסבר שאין בכך איסור ערכאות של גויים, כתב שיש בכך איסור גזל (הערות עורך התורה והמדינה ז, עמ' עו-עח).

ולכן ציווה השם יתברך לצורך יישובו של עולם במינוי המלך, כמו שכתוב בפרשה זו (דברים יז, יד-טו): כי תבא אל הארץ וגו' שום תשים עליך מלך וגו', שהיא מצוה שנצטוונו בה למנות עלינו מלך, כמו שבא בקבלת רבותינו ז"ל (סנהדרין כ ע"ב), והמלך יכול לדון שלא בהתראה כפי מה שיראה שהוא צריך לקיבוץ המדינה. כוונת הדברים הינה שעל פי דין תורה, על מנת להעניש יש צורך בראיות מוחלטות, וזהו הצדק האמתי,⁶ אולם דבר זה עלול לגרום להתרבות הפשיעה ולהריסת הסדר הציבורי, ועל כן יש צורך במינוי מלך שיוכל להעניש שלא על פי דין התורה הרגיל. בימינו אמנם אין מלך, אולם כבר כתב הרב קוק בשו"ת 'משפט כהן' (סי' קמד אות יד): חוץ מזה נראים הדברים, שבזמן שאין מלך, כיון שמשפטי המלוכה הם גם כן מה שנוגע למצב הכללי של האומה, חוזרים אלה הזכיות של המשפטים ליד האומה בכללה.

ואם כן לכנסת ישראל, שנבחרה על ידי כלל התושבים בארץ ישראל, ישנה סמכות לחוקק חוקים בתחומי העונשין לשם שמירת הסדר המדינה.⁷ וכן האריך להוכיח הרב ישראל בספרו 'עמוד הימיני' (סימן ז), וסיים דבריו:

מעתה יוצא שכל המינויים הממלכתיים שיעשו בישראל בדרך של בחירות, שבהם יכריע רוב העם, יהיה להם תוקף וסמכות. ומסתבר לפענ"ד, שכשם שיכולים למנות איש אחד כראש ושופט, כמו"כ אפשר למנות מועצה שביחד יהיו לה הסמכויות הללו. ולפ"ז נראה כי מועצת ממשלה שתבחר בדרך של בחירות נכוונת יהא לה סמכות בכל מה שנוגע להנהלת האומה, כאותה סמכות שהייתה למלך ישראל.

לאחר שהכריע שיש לנבחר הציבור בימינו מעמד של מלך, ממשיך הרב ישראלי בסימן הבא (סי' ח) לדון מתי יש תוקף לתקנות ולחוקים של המלך, ומחלק בין תקנות וחוקים שנועדו לתיקון העולם, ולהם יש מקום על פי משפט המלך, לבין משפטים רגילים (כלומר הדין האזרחי), שצריכים להישאר בסמכותו של בית הדין שדן על פי דין תורה; וזו לשונו:

כשהאחד פגע בשני, בין בגוף בין בממון, בדרך אסור, כגון גניבה וכיו"ב והוא הנקרא כיום משפט **פלילי**, בזה הוא שנתנה למלך הרשות לדון ולתקן, כי רק עניינים כאלו הם הדורשים בעיקר כוח השתלטות ממלכתי, ולשם ביעור העבריינים והעבריינות הוא שניתן תפקיד למלך...

עולה מכך שלחוקי מדינת ישראל במישור הפלילי יש סמכות על פי דין תורה, מתוקף היותם של נבחר הציבור בעלי סמכות של מלך, שבסמכותו להעמיד מערכת משפטית פלילית, הגם שדיני הראיות והעונשין שבה אינם על פי הכתוב בתורה. זאת משום

6. עיין בספר המצוות לרמב"ם, לא תעשה רצ, שהסביר מדוע הענשה על פי ראיות נסיבתיות איננה שורת הצדק.

7. אמנם ניתן לטעון שבבחירות משתתפים גם אזרחים שאינם יהודים, אולם עי' על כך בשו"ת עמוד הימיני, סי' יב פרק ה, מה עוד שכלל נראה שרוב החוקים הפליליים במדינת ישראל נתקבלו על ידי רוב נציגי הציבור היהודים.

שמטרת הכתוב בתורה הינה דין צדק, ואילו מטרת המלך הינה תיקון העולם, ואין מטרות אלו סותרות זו את זו.

ה. סמכות הציבור לתקן תקנות במישור הפלילי

ב'תחומין' ג נערך דיון בין כמה פוסקים חשובים, בעניין יחס ההלכה לחוקי המדינה. הרב אברהם שפירא⁸ אמר שיש למדינה סמכות מדיני המלוכה בדיני הפלילים, וכפי שכתבנו לעיל, אולם סמכות זו מוגבלת. לדוגמה - עד פסול, כגון קרוב או אישה, יכול להיות נאמן בדין הפלילי, אולם באשר ל'עד מדינה' שנוגע בעדותו, הרב שפירא נוטה לכך שאין להסתמך עליו, מלבד במקרים של חשד לרצח וכד', שגובל בפיקוח נפש ובסכנה לציבור. אמנם באופן כללי, דעתו היא שכל חוק שאיננו נוגד את התורה ושנתקבל על דעת נציגי הציבור הדתיים, יש לו תוקף מדין תקנות הקהל. גם בדברי הרב דב ליאור⁹ ישנם דברים דומים, הנותנים תוקף של תקנות הקהל לחוקי המדינה שתוקנו בהסכמה של נציגי הציבור הדתיים, ואמירה שיש תוקף למשפט הפלילי, תוך הכשרת ראיות ועדויות פסולות בדין תורה מכוח סמכות המלך. לדעתו, ובניגוד לדעת הרב שפירא, ניתן אף להכשיר בדין הפלילי את עדותו של 'עד מדינה'. סייג אחד מתנה הרב ליאור לסמכות החוק הפלילי, והוא שלא ייתכן לחוקק חוק במישור הפלילי, אשר בעטיו תיגרע יכולת הנפגע לקבל את שלו במישור האזרחי (כגון הכנסת גב לבית הכלא, שתפטור אותו מתשלום הגנבה). לעומתם, הרב מרדכי אליהו¹⁰ מסתפק בדברים ונוטה להחמיר בהם. הוא מצר על שחוקי המדינה במישור הפלילי הינם נגד דין תורה, ובמיוחד בנושא של קבלת ראיות פסולות. הוא אמנם מסכים עם העובדה שמכוח תקנות הקהל ניתן לתקן גם תקנות מעבר לדין תורה, אולם על מנת שלחוק יהיה תוקף של תקנות הקהל, על המתקנים להיות בני תורה ולזכות לאישורו של 'אדם חשוב', תנאי שלא בהכרח התקיים בכל חוק שנחקק במדינת ישראל. לסיכום: יש אומרים שיש תוקף לחוקי מדינת ישראל (לפחות במישור הפלילי) גם מתוקף תקנות הקהל, כל עוד נציגי הציבור הדתיים לא התנגדו לחוקים אלו, ויש המסתפקים בכך ונוטים לומר שלא.

ו. 'מלאה הארץ המס'

בשו"ת 'באהלה של תורה'¹¹ דן הרב יעקב אריאל בשאלת הגשת תלונה למשטרה על גנבה. הרב אריאל אמנם מסכים שעקרונית יש סמכות להתקין תקנות שלא על פי דין תורה, במיוחד במישור הפלילי, אולם אם היו תלמידי חכמים מתקינים תקנות אלו, הרי שהיו מעדיפים את טובת הנפגע על פני הענשת הפוגע. לכן גם אם יש מקום לעונשי מאסר, הרי שתשלום קנס לנפגע הינו עדיף בהרבה. לכן מצד הסמכות יש בעיה במערכת השלטונית, אך מבחינה מעשית היא הרע במיעוטו:

8. הרב אברהם שפירא, 'מבט תורני על חוקי המדינה והתקנת תקנות בימינו', תחומין ג עמ' 238-240.

9. הרב דב ליאור, 'יחס ההלכה לחוקי המדינה', תחומין ג עמ' 247-249.

10. הרב מרדכי אליהו, 'יחס ההלכה לחוקי המדינה', תחומין ג עמ' 242-246.

11. שו"ת באהלה של תורה, ח"ד סי' טו.

שבמציאות הקיימת אין מערכת תורנית הדנה בפלילים, אף על פי שהחוק הנוהג כיום אינו לרוחנו, אין איסור להתלונן במשטרה על גניבה, שאם לא כן תימלא הארץ חמס חלילה.

כלומר לשיטתנו אכן ישנה בעיה עם מערכת הענישה הפלילית במדינת ישראל שאיננה על פי דין תורה. הסיבה לכך היא שאף שסביר להניח שגם אם הייתה המערכת מתנהלת על פי דין תורה, גם אז היה צורך לתקן תקנות דומות למערכת הענישה הפלילית. מכל מקום, כיוון שהמערכת הקיימת היום לא התחשבה בדין תורה בתקנות אלו, אין זו מערכת פלילית טובה. מערכת פלילית טובה היא כזו שבתקנותיה שמעבר לדין תורה מתחשבת בדין התורה. אולם מכיוון שסוף כל סוף במציאות הנוכחית אין כל אלטרנטיבה אחרת, ופסילת המערכת הנוכחית תגרום לאנדרלמוסיה ציבורית, הרי שלטובת האינטרס הציבורי יש להתיר למסור גנב למשטרה, כיוון שזו האפשרות היחידה הקיימת כיום. מדבריו בתשובה וכן מסיכום התשובה עולה שאם עונשי מאסר היו כאלו שאין להם כלל מקום בהלכה, אסור היה להגיש תלונות במשטרה. ברם, היות שיש מקום לתקן תקנות כאלו, ועיקר הבעייתיות שבחוקים הינה שלא נעשו תוך התייעצות עם סמכות תורנית (וכדברי הרב אליהו שהוזכרו לעיל), כל עוד אין דרך אחרת להענשת העבריינים, יש מקום לפעול בדרך זו, כדי שלא ייווצר מצב של 'ומלאה הארץ חמס'. בה בעת יש לשאוף לתיקון המערכת שתנהל על פי דרך התורה.

סיכום

מותר להגיש תלונה במשטרה במקרה של תקיפה או הטרדה מינית, ואין בכך איסור 'מוסר'. זאת מחמת כמה טעמים:

1. לדעת חלק מהפוסקים, במקום שקיימת בו מערכת משפטית מסודרת, שאינה מפלה בין יהודים לשאינם כאלו, לא חל איסור מסירה לשלטונות. אמנם יש האוסרים מסירה לשלטונות גם כשיש להם חוקי צדק, כיוון שגם אז עלול הנמסר להיענש מעבר לדין תורה.
2. במקרים שבהם מושא התלונה הינו אדם שעלול לסכן את שלום הציבור, כגון אדם שהטריד ותקף מינית ושעלול לעשות זאת לאנשים נוספים, מותרת המסירה לכל השיטות לטובת שלום הציבור. טעמים אלו נכונים גם בהגשת תלונה למשטרה זרה.
3. כאשר מדובר במדינת ישראל, הרי שלכנסת ישראל שנבחרה על ידי כלל הציבור בישראל ישנה סמכות של מלך. למלך בישראל יש סמכות להקים מערכת משפטית פלילית שאיננה נוהגת על פי דין תורה, לטובת השלטת הסדר הציבורי במדינה.
4. לדעת חלק מהפוסקים, חוקי מדינת ישראל שהתקבלו בתמיכת נציגי הציבור הדתיים הרי שיש להם תוקף של תקנות הקהל.
5. מכיוון שהמשפט התורני אינו מתנגד עקרונית לדין הפלילי, אלא שאם הייתה זאת סמכותו, היה מתקן חלק מהחוקים באופן אחר, הרי שכל עוד אין סמכות זו נתונה בידי המשפט התורני, אין ברירה אלא להסתמך על המערכת כפי שהיא, שאם לא כן 'ומלאה הארץ חמס'.
יהי רצון שנזכה שיתקיים בנו 'השיבה שופטינו כבראשונה', ועצם הדין בשאלה זו יתייתר.